

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему використання методів керівництва в професійній діяльності менеджера освіти, проаналізовано різноманітні класифікації методів управління.

Ключові слова: менеджмент, менеджер освіти, управління, методи управління.

У нинішній період модернізації національної системи освіти вагоме місце належить професійній діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу. Управління є тим процесом, який спрямований на забезпечення стабілізації, оптимального функціонування й розвитку школи.

Важливе місце в системі управління школою належить методам наукового управління, які розробляють і впроваджують професійно компетентні керівники загальноосвітніх навчальних закладів. Так, сучасному менеджеру освіти потрібно створювати необхідні умови для розвитку творчої діяльності вчителів, використовуючи при цьому різні методи керівництва.

Поглиблене дослідження методів управління спостерігається в наукових працях сучасних учених. Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження засвідчив, що питання використання методів управління знайшло відображення у працях Л.В. Васильченко, В.В. Крижка, Є.М. Павлютенкова, В.С. Пікельної, Г.О. Сиротенко та ін.

Метою статті є аналіз різних класифікацій методів управління в загальноосвітньому навчальному закладі.

Дослідження науковців свідчать, що методи управління – це особливі специфічні прийоми, способи відносин і взаємодій керівника з виконавцями, що приводять до вдосконалення усієї системи [4, с. 24]. Зазначимо, що в управлінні існують різноманітні класифікації методів менеджменту, які з урахуванням певної специфіки загальноосвітнього навчального закладу можуть бути використані в діяльності директора.

Є.М. Павлютенков підкреслює, що за об'єктом управління методи бувають державного, регіонального, місцевого, внутрішньошкільного управління; за суб'єктом управління – адміністративного, господарського, суспільного управління, методи взаємодії, прийняття спільних рішень; за цілями – стратегічні, тактичні, оперативні; за механізмом впливу – соціально-політичної, соціально-економічної, психолого-педагогічної, організаційно-педагогічної спрямованості; за часом управлінської дії – перспективні, довгострокові, поточні; за стилем – авторитарні, демократичні, ліберальні, популістські, апаратні; за функціями управління – методи планування, організації, контролю, стимулювання. Згідно з поглядами вченого, розрізняють також методи: економічні – впливи на економічну сферу діяльності людей; організаційно-адміністративні (розпорядчі) – розпорядчого, організаційного, дисциплінарного впливу; соціально-психологічні – регулю-

вання відносин між людьми, створення оптимального психологічного клімату в колективі [4, с. 25].

Учені В.В. Крижко, Є.М. Павлютенков виділяють такі методи управління у педагогічному менеджменті: економічні – економічне стимулювання (найбільш недосконалі, потребують удосконалення на всіх рівнях); адміністративні – регламентація діяльності виконавців, її нормування, робота з кадрами; методи психолого-педагогічного впливу – встановлення сприятливого мікроклімату, стимулювання творчості й ініціативи, прогнозування соціальних перспектив розвитку освітнього закладу; методи суспільного впливу – розвиток демократії колективів, запровадження лояльної конкуренції, толерантності, підвищення престижу та іміджу [2; 3].

На думку В.С. Пікельної, провідну роль у діяльності менеджера освіти відіграють економічні, організаційно-педагогічні та соціально-психологічні методи.

Згідно з поглядами вченої, економічні методи розвивають механізм економічного стимулювання, за допомогою якого кожен керівник загальноосвітнього навчального закладу зацікавиться результатами своєї роботи.

Аналізуючи наукову літературу, знаходимо найбільш розповсюджене визначення економічного методу управління: “це самостійний спосіб впливу на систему, якою управляють, що використовує свій економічний важіль і відокремлений результат (проміжний або кінцевий)” [5, с. 95].

Дослідники проблем управління сучасною школою вважають, що керівник загальноосвітнього навчального закладу повинен використовувати у своїй діяльності також і економічні закони, такі як: економія часу, підвищення потреб, планомірного і пропорційного розвитку, попиту та пропозиції, розподілу за працею та ін. В.С. Пікельна відзначає, що “саме свідоме використання економічних законів дозволяє відібрати потрібні засоби впливу для досягнення мети” [5, с. 95].

Подальше дослідження цього питання дає підстави стверджувати, що до групи економічних методів управління освітою належать:

- централізоване планування;
- самостійне планування (у системі самоуправління);
- бюджетне управління (за самостійної розробки кошторису);
- кошторисно-господарський розрахунок;
- економічне стимулювання [5, с. 95].

Важливого значення набувають економічні методи управління окремою системою засобів впливу, які вчені називають економічними важелями. Як показують дослідження науковців, метод централізованого планування використовує економічний важіль – директивні планові завдання органів самоуправління; метод бюджетного управління – фінансування, кредитування; метод кошторисно-господарського розрахунку – фінансування, кредитування, ціноутворення, преміальну систему та фонди економічного стимулювання.

Відзначимо, що основним положенням вибору економічного методу управління є вивчення й облік функціонування окремого об'єкта управлін-

ня. Однак економічні методи не діють окремо. Звідси випливає, що ці методи повинні обґрунтовуватись комплексом заходів організаційно-розпоряджувального характеру [5, с. 87].

Проаналізуємо організаційно-педагогічні методи, які на думку дослідників, відносяться до найважливіших складових механізму управління загальноосвітнім навчальним закладом.

Організаційно-педагогічні методи управління покликані цілеспрямовано формувати організаційно-виробничі відносини між членами педагогічного колективу. Під час дослідження цих методів ми звернули увагу на те, що вони розділяються на декілька груп. Першу групу становлять організаційні методи, які характеризуються жорстким розподіленням функцій між виконавцями. Підкреслимо, що вони пов'язані з адміністративним стилем управління керівника загальноосвітнього навчального закладу.

До другої групи належать організаційні методи з менш жорстким управлінським впливом, відсутністю суворого регламентування в роботі. З урахуванням основних положень цих методів ми визначили, що вони притаманні демократичному стилю в управлінні. Отже, зазначена група методів управління передбачає неформальний підхід до вирішення різноманітних проблем. Однак організаційні методи з менш жорстким управлінським впливом ускладнюють контроль за роботою педагогічного колективу.

Окрему групу становлять організаційні методи управління, які пов'язані із соціальними факторами та соціально-психологічними методами управління. Огляд управлінської літератури свідчить, що згідно із цією групою методів, директор загальноосвітнього навчального закладу самостійно проводить підбір і поділ кадрів за професійними, діловими та соціально-психологічними якостями. На думку В.С. Пікельної, “внутрішній розподіл функцій у подібних ланках системи, що управляє чи якою управляють, відбувається за неформальними ознаками в процесі самоорганізації. При подальшому розвитку в колективі домінуватиме демократичний стиль управління, неформальні відносини, що дозволятиме формувати гнучкий, швидко реагуючий колектив, для якого характерні самоуправління, колективна відповідальність, дух творчості і прагнення до швидкого, ефективного досягнення мети” [5, с. 99].

Аналіз досліджень свідчить, що організаційно-педагогічні методи управління, виділені науковцями, класифікують за різними критеріями. Згідно з поглядами вчених, до організаційних методів управління належать також організаційні важелі управлінського впливу: інструктування, регламентування, нормування, різні розпорядчі акти (накази, розпорядження), організаційне моделювання у всіх ланках навчально-виховної роботи, дисциплінарні вимоги на основі реальних повноважень [5, с. 100].

На думку А. Брасса, “широке і грамотне використання організаційних методів, закріплення організаційних впливів у неписаних стандартах поведінки персоналу зменшують необхідність частих розпорядчих впливів і скорочують навантаження на використані соціально-психологічні методи” [1, с. 4].

Під час дослідження соціально-психологічних методів слід керуватися тим, що вони поділяються на дві групи: соціальні та психологічні. Відносно соціальних методів управління слід зазначити, що вони розкривають сутність соціальних процесів, які виникають у будь-якому колективі. Важливими особливостями цих методів є те, що вони “дозволяють встановити такі соціальні показники, як сформованість громадської думки колективу, наявність авторитету в керівника й окремих членів колективу, певний розподіл симпатій у колективі, ставлення колективу до процесів, що відбуваються всередині колективу й поза ним, поведінку колективу в стресових ситуаціях, рівень задоволеності роботою” [5, с. 107].

У наукових працях учених висвітлено також і психологічні методи управління загальноосвітнім навчальним закладом. Перевага психологічних методів полягає в тому, що вони допомагають створити в шкільному колективі сприятливий психологічний клімат; забезпечують розвиток індивідуальності кожного члена педагогічного колективу з урахуванням його інтересів та здібностей [5, с. 88].

Так, реалізація керівником навчального закладу психологічних методів управління передбачає вміння використовувати ним знання з психології. Спираючись на дослідження науковців, слід урахувати, що важливою особливістю психологічних методів управління є їх поєднання з економічними, організаційними та соціологічними методами впливу.

А. Брасс зазначає, що в основі вибору та реалізації методів управління покладено окремі принципи:

- “цілеспрямованості – спонукати працівників діяти для досягнення мети підприємства;
- реалізованості – забезпечувати можливість розробки та здійснення заходів, які дають змогу реалізувати обраний метод впливу відповідно до правових та соціальних норм, наявних ресурсів та технічних засобів;
- системності – являти собою єдину систему, коли застосування одного методу не суперечить іншому, а доповнює його;
- динамічності – здійснюватись у формі, що дає змогу адаптувати їх до мінливої ситуації;
- ефективності – забезпечувати досягнення максимально можливого соціального та економічного ефекту за мінімальних затрат на розробку й реалізацію заходів, які реалізують метод” [1, с. 3].

В.С. Пікельна підкреслює, що вибір методів управління залежить від урахування основних положень закономірностей і принципів управління, поставлених цілей і конкретизованих завдань, змісту роботи керівника як у цілому, так і в кожній окремій ситуації навчально-виховного процесу [5, с. 87].

Висновки. Грунтуючись на порівняльному аналізі методів управління, виокремлених у наукових дослідженнях, можна зробити певні узагальнення. Управління загальноосвітнім навчальним закладом – складний і динамічний процес, який має певні особливості, кожна з яких відіграє значну роль в успішній управлінській діяльності. Один з найбільш основних на-

прямів у діяльності менеджера освіти пов'язаний з удосконаленням процесу управління навчальним закладом, яке залежить від уміння керівника забезпечувати органічну взаємодію використання усіх методів керівництва.

Отже, методи управління загальноосвітнім навчальним закладом, як зазначають учені, поєднуються між собою та в сукупності розглядаються як цілісна система методів.

Список використаної літератури

1. Брасс А. Методи менеджменту / А. Брасс // Завуч. – 2007. – № 10 (304). – С. 3–5.
2. Васильченко Л.В. Управлінська культура і компетентність керівника / Л.В. Васильченко. – Х. : Основа, 2007. – 176 с.
3. Крыжко В.В. Психология в практике менеджера образования / В.В. Крыжко, Е.М. Павлютенков. – СПб. : КАРО, 2001. – 304 с.
4. Павлютенков Є.М. Мистецтво управління школою / Є.М. Павлютенков. – Х. : Основа, 2011. – 320 с. – (Серія “Адміністратору школи”).
5. Пікельна В.С. Управління школою : у 2 ч. / В.С. Пікельна. – Х. : Основа, 2004. – Ч. 1.– 112 с.

Меркулова Н.В. К проблеме использования методов управления в профессиональной деятельности менеджера образования

В статье рассматривается проблема использования методов руководства в профессиональной деятельности менеджера образования, проанализированы различные классификации методов управления.

Ключевые слова: менеджмент, менеджер образования, управление, методы управления.

Merkulova N. The problem of the use of management practices in professional education manager

The problem of the use of methods of guidance in professional activity of manager of education is examined in the article, different classifications of management methods are analysed.

Key words: management, manager of education, management, management methods.